

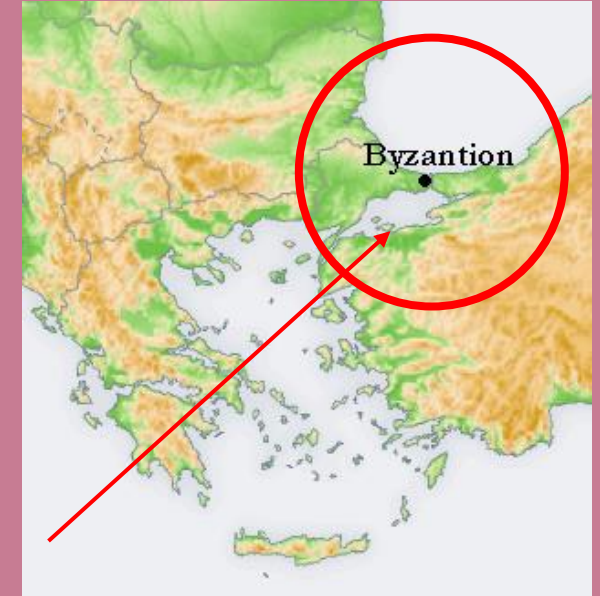
7α.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ

ΤΕΧΝΗ

Γιατί
α. ονομάστηκε Βυζάντιο''
(Βυζάντιο) Όρος μεταγενέστερος (7^{ος} αι μ.Χ.)
και γιατί
β. μιλάμε για Βυζαντινή τέχνη''

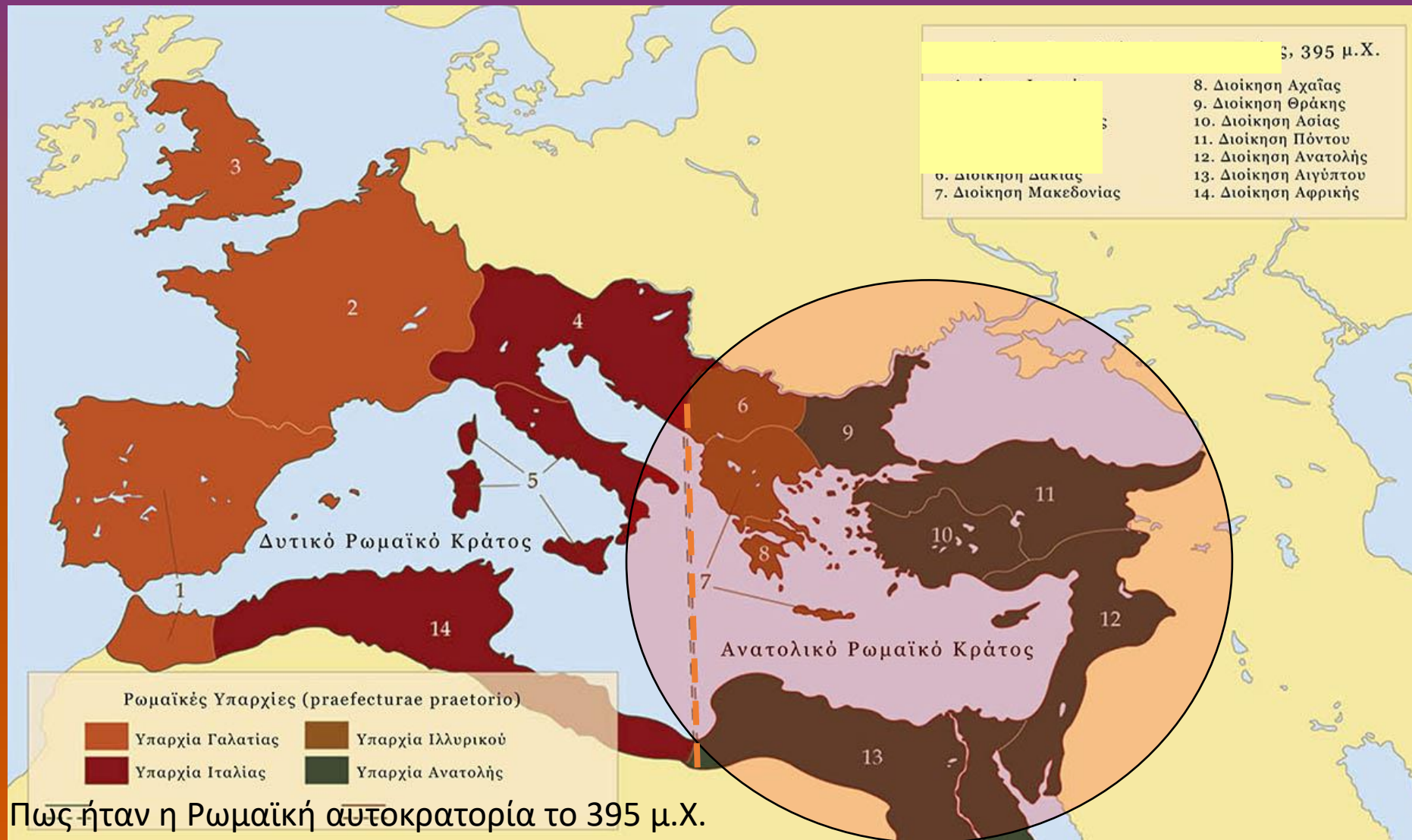

Βύζας, ονομαζόταν ο γενάρχης των Μεγαρέων:

- ❖ Σύμφωνα με τον αρχαίο μύθο οι Μεγαρείς ίδρυσαν το Βυζάντιο στην περιοχή του Βοσπόρου (8^{ος} - 6^{ος} αι. π.Χ.), όταν ο Βύζας ως επικεφαλής της αποικιακής επιχείρησης τους οδήγησε εκεί.
- ❖ Στην ίδια περιοχή το 324 μ.Χ. (4^{ος} αι. μ. Χ.) μετέφερε ο Μέγας Κωνσταντίνος την συμπρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, γιατί η Ρώμη κινδύνευε από τους ξένους εισβολείς της ανατολής.
- ❖ Η Βυζαντινή αυτοκρατορία προστάτεψε την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία από τις επιθέσεις Δύσης και Ανατολής.

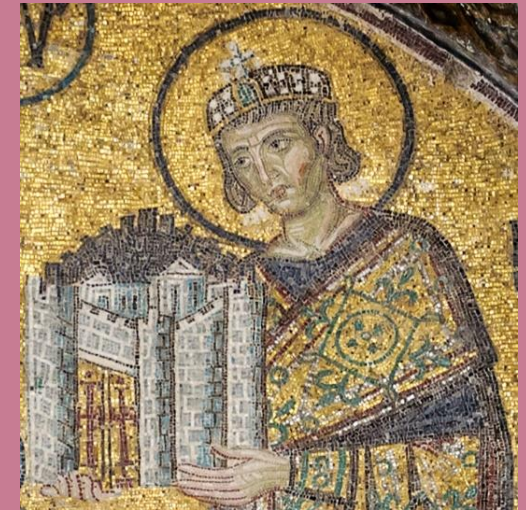
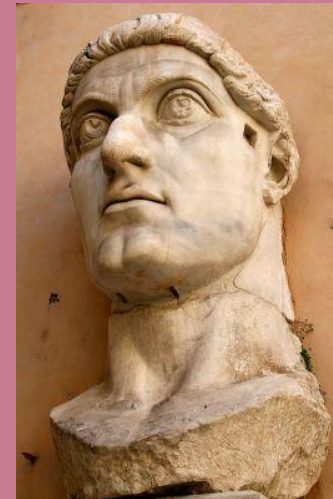
* Οι όροι Βυζάντιο-βυζαντινό είναι ιστορικά μεταγενέστεροι. Μιλάμε πάντα για ανατολική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

Η Ανατολική Ρωμαϊκή Διοικητική περιοχή την οποία σήμερα ονομάζουμε Βυζάντιο.

Πώς ήταν η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία το 395 μ.Χ.

- ❖ Κωνσταντινούπολη ονομάστηκε η νέα πόλη της Ανατολικής Ρωμαϊκής Διοικητικής περιοχής και τα εγκαίνια έγιναν το Μάιο του 330 μ.Χ.
- ❖ Θρησκεία του ανατολικού ρωμαϊκού κράτους: ο Χριστιανισμός.
- ❖ Ήδη από το 313, με το διάταγμα του Μεδιολάνου, επιτρεπόταν η ελεύθερη άσκηση του χριστιανισμού.
- ❖ Επί Θεοδοσίου του Α', το 379 μ.Χ. ο Χριστιανισμός καθιερώθηκε ως επίσημη θρησκεία.
- ❖ Η βυζαντινή τέχνη, επηρέασε βαθιά τη γοτθική, κυριάρχησε όλο το Μεσαίωνα μέχρι και την εποχή της Αναγέννησης.

Ο Κωνσταντίνος προτομή + ψηφιδωτό στην Αγία Σοφία

Μέγας Κωνσταντίνος, Ρωμαίος Αυτοκράτορας.
κυβέρνησε τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία
από το 306 έως το 337 μ.Χ..

ΚΑΤΑΚΟΜΒΕΣ

Τι ήταν οι κατακόμβες;

Οι πρώτοι χώροι λατρείας των Χριστιανών (σελ. 95 του βιβλίου)

Στη Ρώμη οι πρώτοι χριστιανοί είχαν υποστεί μεγάλους διωγμούς.

Ένα δίκτυο ταφικών θαλάμων και χώρων για τελετές, οι κατακόμβες, εξυπηρέτησαν στην άσκηση της λατρείας.

Που βρίσκουμε Κατακόμβες;

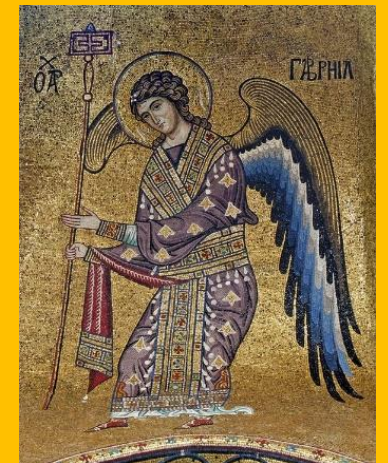
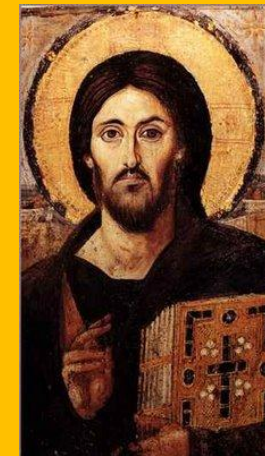
Στο Μιλάνο, τη Ρώμη, τη Ραβένα, τη Συρία, την Παλαιστίνη, την Αίγυπτο, την Ελλάδα και τη Μικρά Ασία.

Η τέχνη εξυπηρετεί τη Χριστιανική θρησκεία

Ο χριστιανισμός ως επίσημη θρησκεία του κράτους, άλλαξε τον χαρακτήρα της αυτοκρατορίας σε **θεοκρατικό**.

Οι εικόνες, τα ψηφιδωτά και ο γλυπτικός διάκοσμος των ναών,
είναι γεμάτα με τους **συμβολισμούς** και τα **υπερβατικά στοιχεία** της ορθόδοξης πίστης.

Οι διάφορες μορφές της τέχνης υπηρετούν το πνεύμα. Λειτουργούν ως το **ενδιάμεσο μεταξύ ουρανού και γης**.

Η Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης είναι σημαντικό επίτευγμα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής.

Τα κυριότερα στάδια της Βυζαντινής τέχνης:

(σελ. 95-96)

Α. Παλαιοχριστιανική περίοδος 3^{ος} -7^{ος} αιώνας.

(Πρωτοβυζαντινοί οι πρώτοι αιώνες, μέχρι την εικονομαχία 724 μ.Χ.)

Β. Μεσαιωνική περίοδος 8^{ος} αιώνας – 1204

(Οι χρόνοι της εικονομαχίας 730-843μ.Χ. – εικονογραφία των Μακεδόνων και Κομνηνών 867 – έως το 1204 μ.Χ. και την πτώση της πόλης από τους Ενετούς)

Γ. Υστεροβυζαντινή περίοδος 1204-1453

(Η Παλαιολόγεια αναγέννηση. Άλωση της Κωνσταντινούπολης)

Δ. Μεταβυζαντινή περίοδος

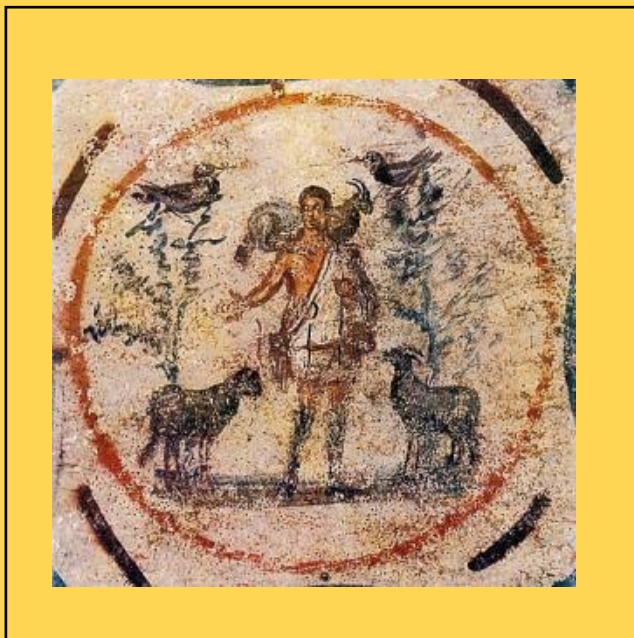
(1453 – 1830, σύσταση του νέου Ελληνικού κράτους)

Λεπτομέρεια από Ψηφιδωτό.
Μαυσωλείο της Κωνσταντίας,
Ρώμη

«Οι Τρεις Παῖδες εν Καμίνω»
τοιχογραφία από την Κατακόμβη
της Πρισίλλας στη Ρώμη,
μέσα 3ου αι.

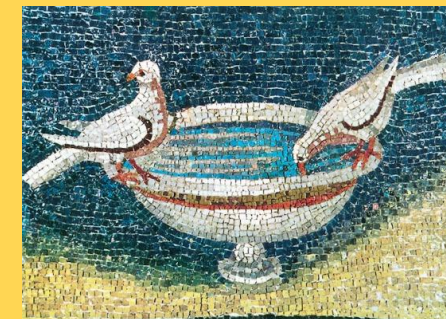
«Ο Καλός Ποιμένας»
τέλη 2^{ου} αι. - αρχές 3^{ου} αι.
Τοιχογραφία,
Κατακόμβη της Δομιτίλλας
(Ρώμη)

Α. Παλαιοχριστιανική περίοδος 3^{ος} - 7^{ος} αιώνας

Η παλαιοχριστιανική περίοδος αρχίζει με την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης από τον Μ. Κωνσταντίνο.

Τι συμβαίνει την Παλαιοχριστιανική περίοδο;

- ❖ Το πέρασμα από την αρχαία ελληνική τέχνη στην παλαιοχριστιανική.
- ❖ **Θέματα από την αρχαιότητα γίνονται σύμβολα του Χριστιανισμού**
ο αμνός, η περιστέρα, ο ποιμένας, η άμπελος, το παγώνι.

Παλαιοχριστιανικά σύμβολα

- ΙΧΘΥΣ και Σταυρός
Κατακόμβη της Δομιτίλλας,
Ρώμη, 3ος μ.Χ.

Η άμπελος

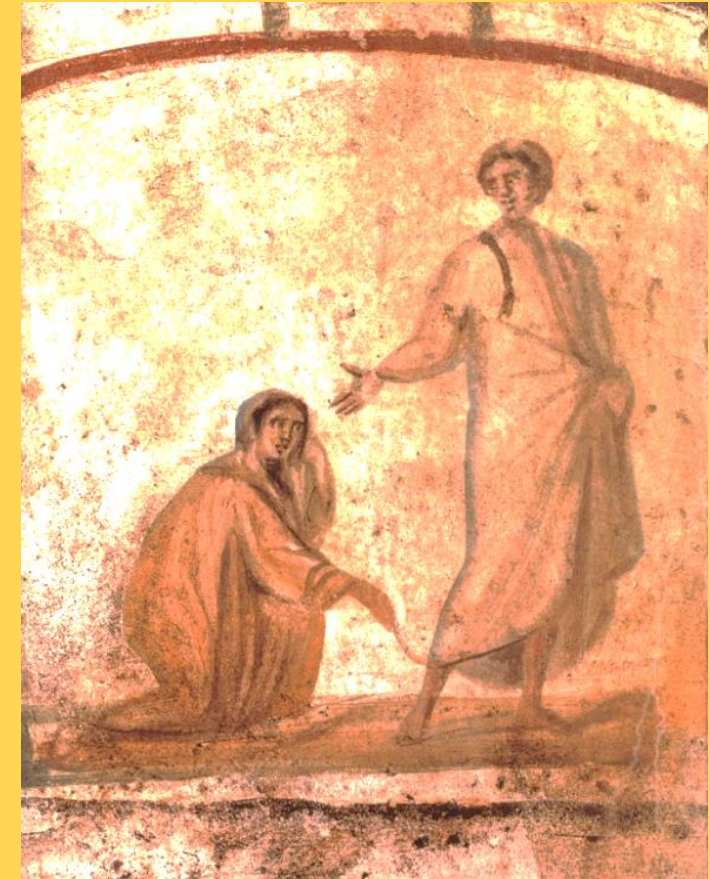
Το παγώνι ως σύμβολο της αθανασίας

Κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο
εφαρμόζεται το ελληνιστικό πρότυπο:

Θέματα από την αρχαιότητα αναπαράγονται και στον Χριστιανισμό.

Κυριαρχούν τα εξής πλαστικά στοιχεία:

- σαφήνεια των περιγραμμάτων
 - συστροφή του σώματος
- απόδοση του όγκου των σωμάτων
- επιμελημένες πτυχώσεις των ενδυμάτων
- νατουραλιστική απόδοση του χώρου και των μορφών με τη χρήση των χρωμάτων.
 - Τα θέματα έχουν συμβολικό χαρακτήρα με πολλά διακοσμητικά στοιχεία

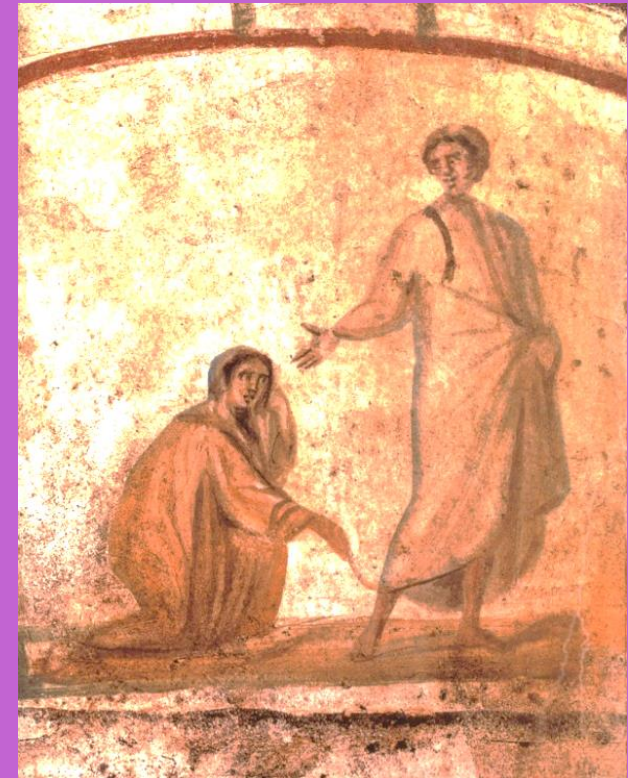
Η Θεραπεία της Αιμορροούσας,
τοιχογραφία από την Κατακόμβη Μαρκελίνου
και Πέτρου, αρχές 4ου αι. μ.Χ.

σύγκριση

Λεπτομέρεια από νωπογραφία στην Έπαυλη των Μυστηρίων της Πομπηίας, νότια Ιταλία (1^{ος} αι. μ.Χ.)

Η Θεραπεία της Αιμορροούσας, τοιχογραφία από Κατακόμβη αρχές 4ου αι. μ.Χ.

(τι είναι // ποιο έργο)

«Ο καλός ποιμένας»

(πότε και που)

4^{ος} αιώνας μ.Χ.

μουσείο του Βατικανού στη Ρώμη

Σε έργα όπως το γλυπτό «Ο καλός ποιμένας»

(Πως)

Όλα έχουν αντληθεί από τις αρχαίες ελληνικές και ρωμαϊκές παραδόσεις:

το θέμα, η σαφήνεια των περιγραμμάτων,
η συστροφή του σώματος, οι πτυχώσεις του ρούχου,
η απόδοση του όγκου του σώματος,

(Γιατί) Είναι συμβολικό-διδακτικό:

Το θέμα αξιοποιήθηκε από το Χριστιανισμό, για να συμβολίσει
τον άγρυπνο ποιμένα που προσέχει και σώζει το ποίμνιό του
όπως αυτό κάνει και ο Θεός με τους πιστούς.

Η τέχνη γίνεται ο υλικός φορέας
και υπηρετεί το πνευματικό.
Είναι το ενδιάμεσο μεταξύ γης
και ουρανού.
Οι εικόνες είναι σύμβολα της
χριστιανικής πίστης.

Αργότερα η τέχνη απομακρύνεται όλο και περισσότερο από τα ελληνιστικά πρότυπα, το ενδιαφέρον στρέφεται προς τον εσωτερικό κόσμο και ο αγιογράφος αδιαφορεί για την ανατομία των σωμάτων, τα οποία εμφανίζονται εξασθλωμένα.
(Όταν το έργο γίνεται τρισδιάστατο, αποκτά υπόσταση υλική και η ύλη είναι κάτι που δεν αφορά καθόλου τη χριστιανική θρησκεία).

Η τέχνη γίνεται ο υλικός φορέας και υπηρετεί τον πνευματικό κόσμο (η σάρκα για το πνεύμα). Είναι το ενδιάμεσο μεταξύ γης και ουρανού.

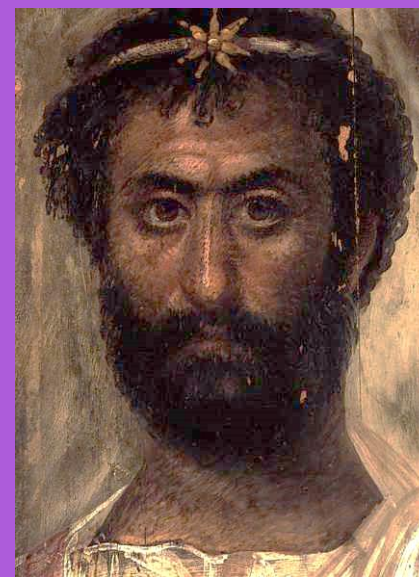
Οι εικόνες συμβολίζουν τα υπερβατικά στοιχεία της ορθόδοξης πίστης.

Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην απόδοση του προσώπου και ιδίως των ματιών, που υποβάλλουν την πνευματικότητα της μορφής. Δεν ενδιαφέρουν τα ατομικά χαρακτηριστικά του προτύπου, αλλά η ιδέα που αυτό εμπεριέχει.

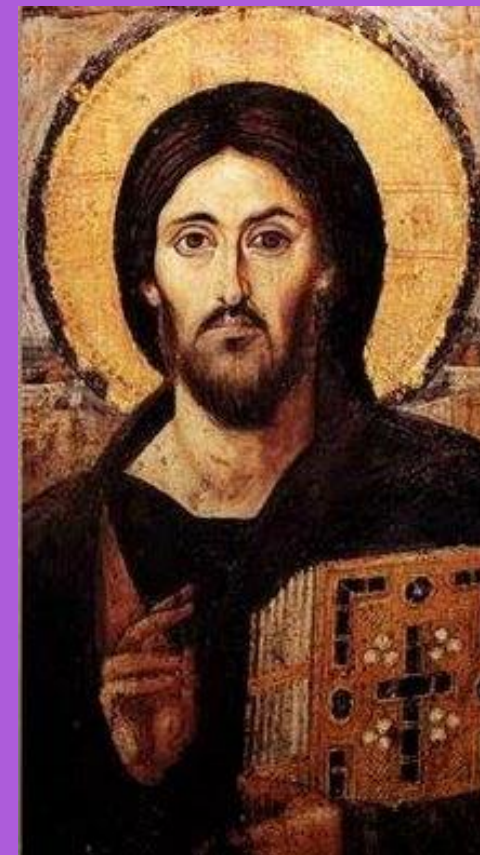
Η συνέχεια της τεχνικής εγκαυστικής στη Βυζαντινή τέχνη.

Φορητή εικόνα (γλωσσάρι σελ. 106)

Φαγιούμ

«Ο Χριστός Παντοκράτωρ» πρώτο μισό 6^{ου} αι. μ.Χ.
Μονή Σινά
(Εγκαυστική τεχνική).

↓ Προσωπογραφία νέας από το Φαγιούμ με τη χαρακτηριστική στάση που θα διατηρήσουν οι γυναικείες μορφές στη βυζαντινή τέχνη. (Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη)

Ο Χριστός Παντοκράτωρ» πρώτο μισό 6^ο αι. μ.Χ

Ανωνύμου

Μονή Σινά

(Εγκαυστική τεχνική).

Μία από τις παλαιότερες εικόνες, που χρονολογούνται πριν από την εικονοκλαστική κρίση και σώθηκε γιατί βρισκόταν στη συλλογή της Μονής Σινά.

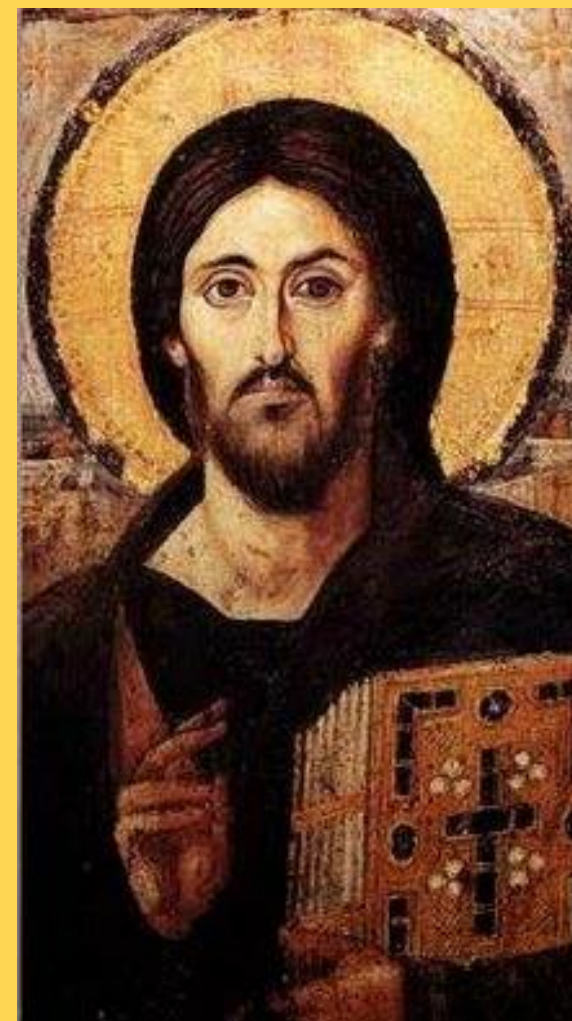
Ο καλλιτέχνης έχει αποδώσει την εικόνα με μια ιδιαίτερη πνευματικότητα.

Το βλέμμα του Χριστού μοιάζει απόμακρο, σαν να είναι πέρα από το χρόνο.

Η εκφραστική δύναμη της εικόνας του Χριστού είναι ταυτόσημη με αυτήν των πορτρέτων του Φαγιούμ.

Σε πολλές εικόνες παρατηρούμε μια ανεστραμμένη προοπτική, που δείχνει ότι ο αγιογράφος βλέπει την εικόνα “από μέσα” και όχι έξω απ’ αυτήν.

Οι αγιογράφοι τις περισσότερες φορές παραμένουν ανώνυμοι.

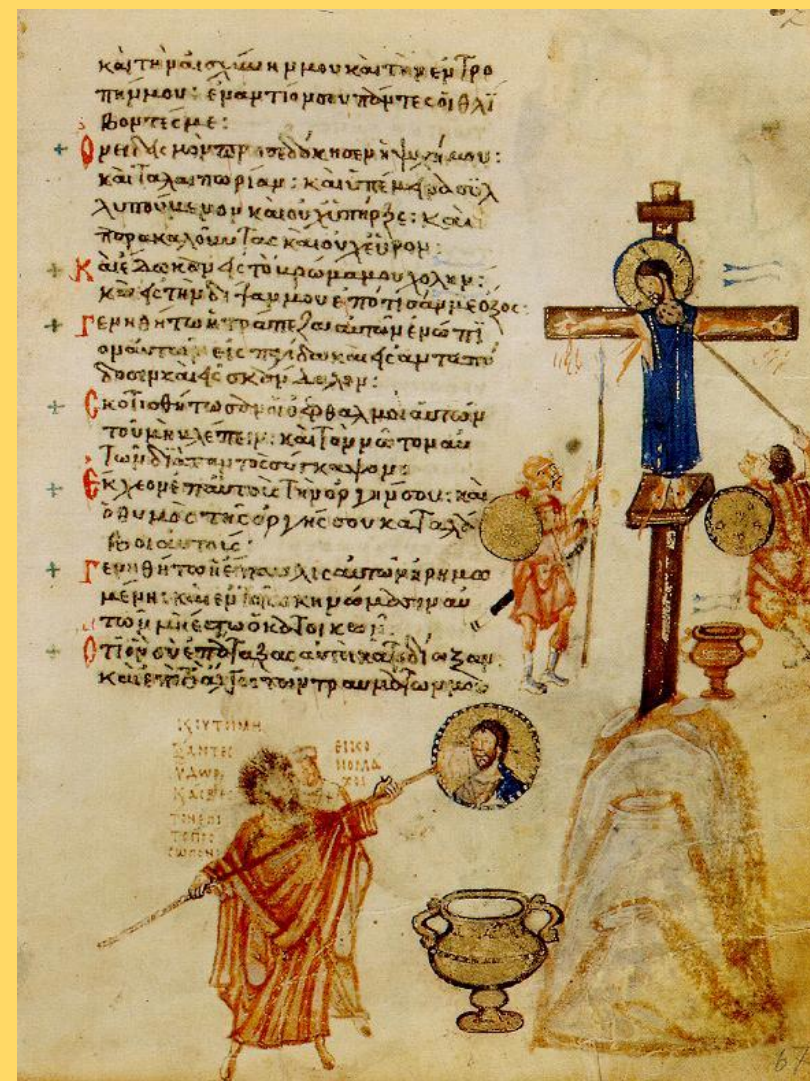
Β. Μεσαιωνική περίοδος 8^{ος} αιώνας – 1204

η ελληνορωμαϊκή παράδοση υποχώρησε:

Εικονομαχία: διαμάχη που ξέσπασε στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία κατά τον 8^ο αι. και το πρώτο μισό του 9^{ου} αι. αναφορικά με τη λατρεία των χριστιανικών εικόνων.

Η Εικονομαχία διαίρεσε τους κατοίκους της αυτοκρατορίας σε Εικονομάχους και Εικονοκλάστες.

Εικονομάχοι καλύπτουν την εικόνα του Χριστού με ασβέστη.
Ψαλτήρι Χλουντόφ (περί το 830). Μόσχα, Ιστορικό Μουσείο.

Γ. Υστεροβυζαντινή περίοδος 1204-1453 (Η Παλαιολόγεια αναγέννηση)

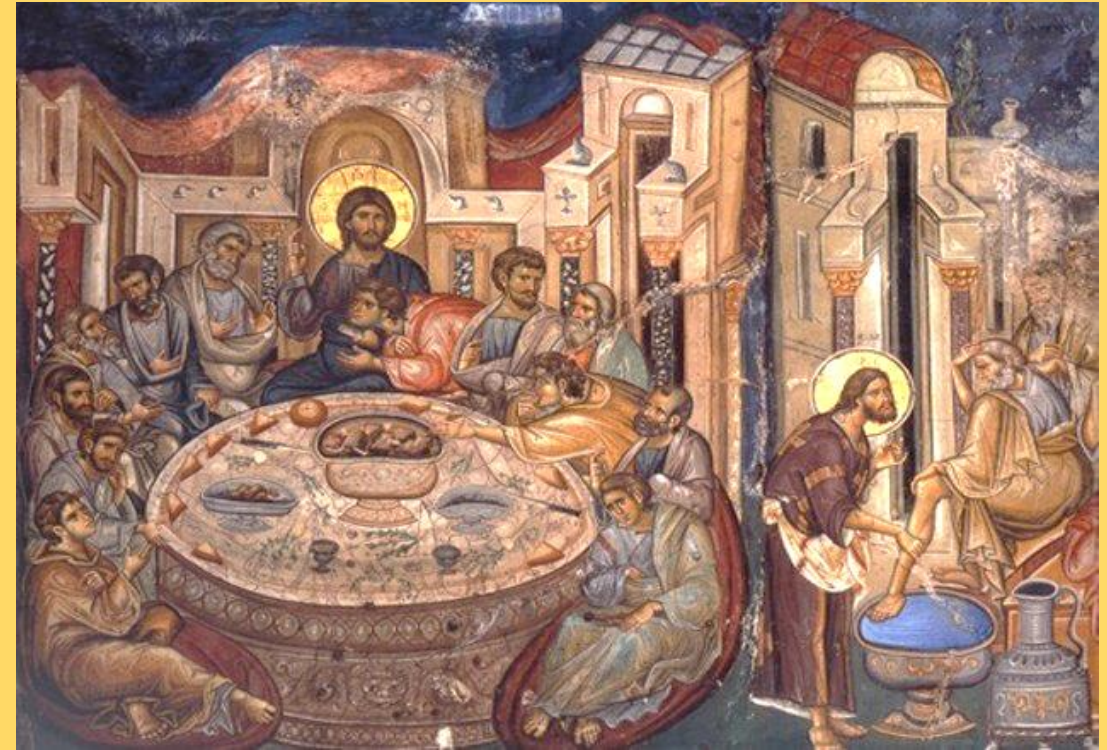
- ❖ Παγιώνεται το εικονογραφικό πρόγραμμα της διακόσμησης (π.χ. δωδεκάορτο)
- ❖ Ενσωματώνεται στο τελετουργικό της εκκλησίας
- ❖ Η εικόνα αποκτάει διδακτικό χαρακτήρα (σελ. 98)

Μανουήλ Πανσέληνος

“Ο Χριστός και ο Απόστολος Ιωάννης”, (σελ. 100-101)
λεπτομέρεια του Μυστικού Δείπνου

Μανουήλ Πανσέληνος:1290, νωπογραφία,
Μονή Πρωτάτου στο Άγιο Όρος.

Μέρος τοιχογραφίας από το εικονογραφικό δωδεκάορτο του Χριστού.

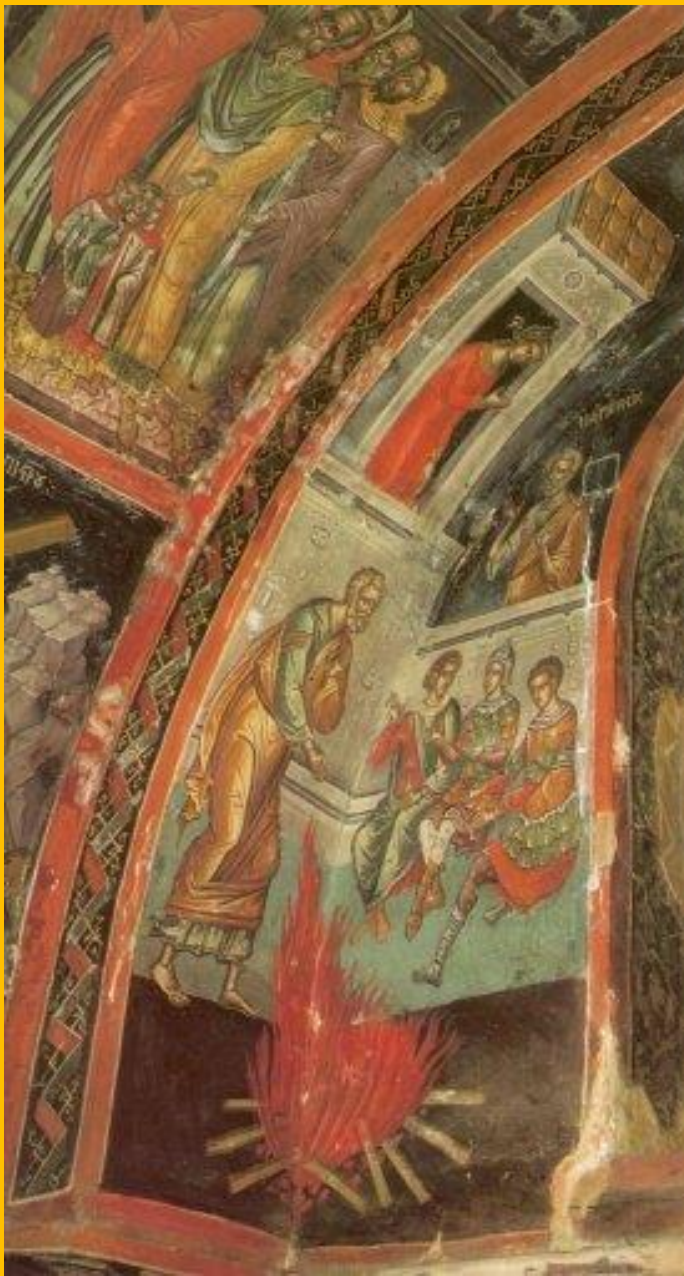
Τι χαρακτηρίζει αυτή τη σύνθεση; Πως είναι φτιαγμένη;

Ζωηρές κινήσεις, ελευθερία και λαμπερά χρώματα που μαρτυρούν την Δυτικότροπη επιρροή της λεγόμενης **Μακεδονικής σχολής** στη οποία ανήκουν όλες οι αγιογραφίες του Πανσέληνου.

Παρατηρήστε πως ενώνονται οι διάφορες σκηνές του εορτολογίου. -----

Συνήθως δεν υπάρχουν διαχωριστικά μεταξύ των θεματικών ζωνών.

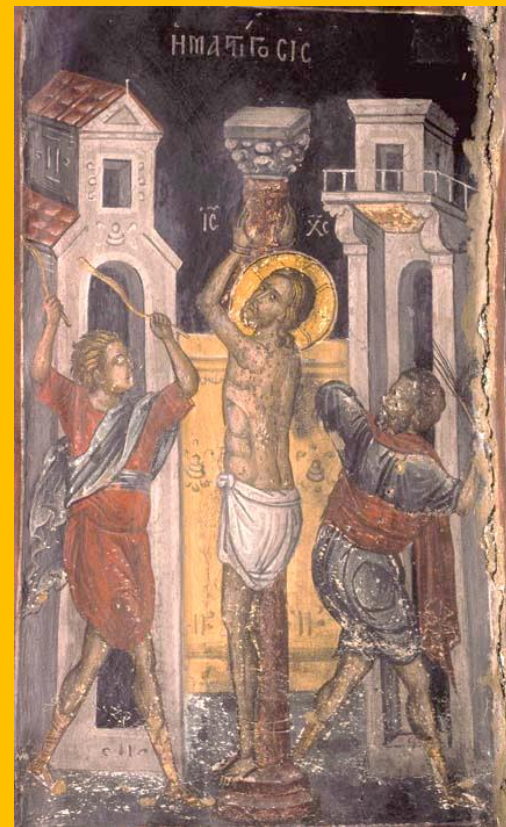

Θεοφάνης ο Κρης:

Τα έργα του ανήκουν στην **Κρητική σχολή**.
Εκφράζουν τον Βυζαντινό ιδεαλισμό
και είναι λιτά και με σκιερούς τόνους.

Οι διάφορες σκηνές χωρίζονται σε ζώνες
με κόκκινο πλαίσιο, τις λεγόμενες «ταινίες» που
παραπέμπουν στο κόκκινο περίγραμμα των
φορητών εικόνων.*

Λεπτομέρεια από τον ναό το Αγίου Νικολάου στα Μετέωρα (σελ.100-101)

κόκκινο περίγραμμα

Δ. Μεταβυζαντινή περίοδος

1453-1821: αρχίζει με την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους, η οποία έβαλε τέλος στη ζωή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας ως κρατικής οντότητας.

Ας δούμε άλλη μια φορά:

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΕΙΝΑΙ ΘΕΟΚΡΑΤΙΚΑ ΙΔΕΑΛΙΣΤΙΚΗ

Απομακρύνθηκε από οτιδήποτε ειδωλολατρικό
απέφυγε το τρισδιάστατο

Η εξαϋλωση είναι η μόνη αληθινή πραγματικότητα για να απεικονίζεται η μορφή.

Δεν υπάρχει στερεομετρία στη μορφή.

Η μορφή είναι συνήθως μετωπική, στατική και δισδιάστατη (επίπεδη)· χάνει τη σχέση του βάθους (περιβάλλεται συχνά από χρυσό).

Κυριαρχούν η αξονική συμμετρία, η ισοκεφαλία, η επανάληψη, η αντίστροφη προοπτική.

(π.χ. μεγαλύτερο μέγεθος για τα αξιολογότερα πρόσωπα της σύνθεσης, στο βάθος του φόντου μεγαλώνουν τα σχήματα ή ανοίγουν παρά να σμίγουν σε ένα σημείο φυγής).

Στα θέματα, η γραμμή γίνεται αυστηρό περίγραμμα που περιβάλλει τη μορφή που σχεδιάζεται.

Κυριαρχούν τεχνικές όπως, το ψηφιδωτό, οι νωπογραφίες και οι χειροποίητες φορητές εικόνες.

(δες τους όρους στο γλωσσάρι του βιβλίου).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ:

ΧΡΥΣΟΣ ΚΑΜΠΟΣ / το άπειρο
Το υπερβατικό φως
με το χρυσόωμα στο φόντο

ΜΕΤΩΠΙΚΗ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ

ΡΥΘΜΙΚΗ
ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

ΙΣΟΚΕΦΑΛΙΑ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

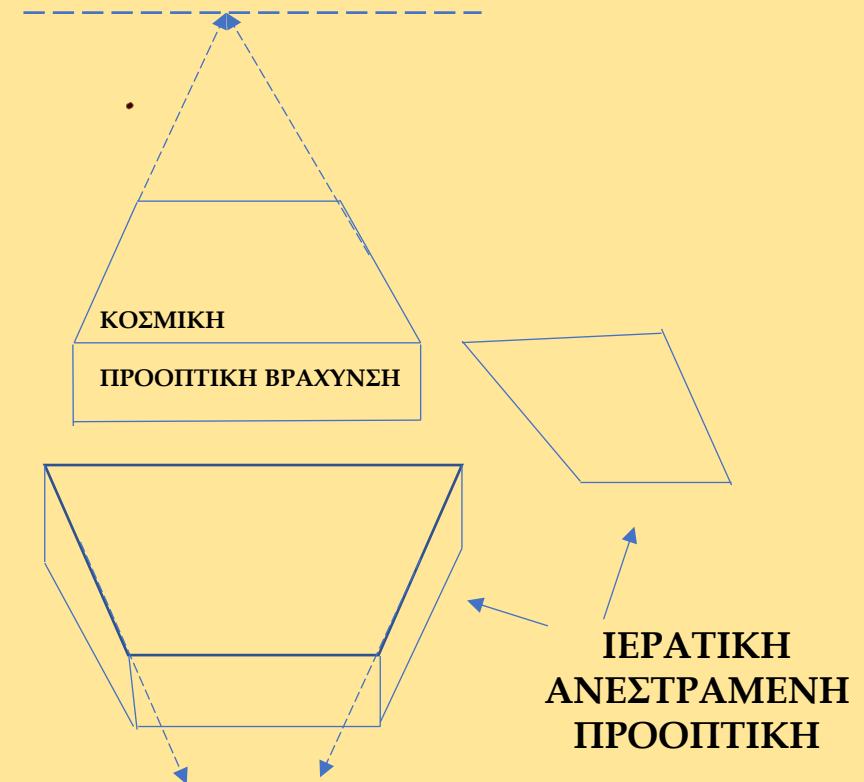
ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

ΣΑΦΗ ΑΥΣΤΗΡΑ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

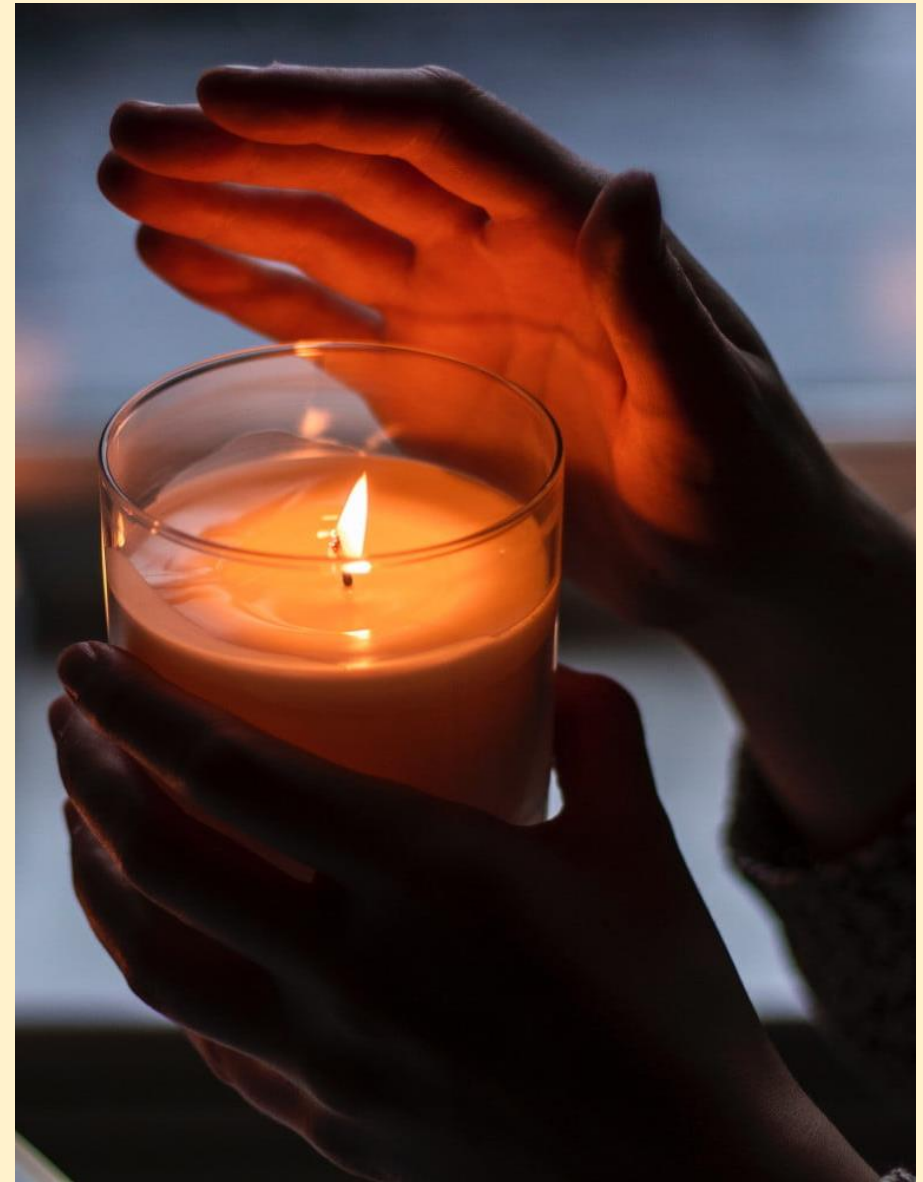
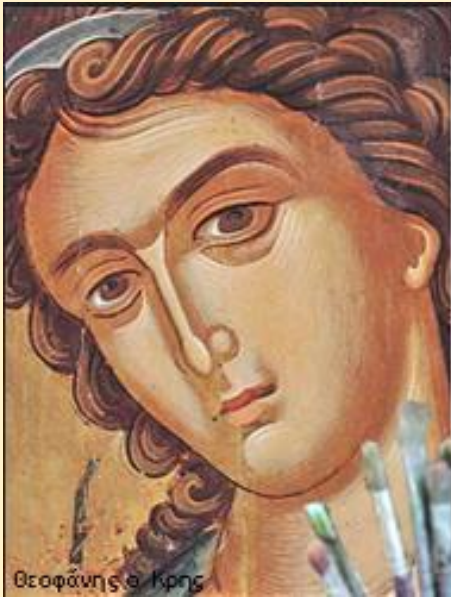

Χαρακτηριστικές ιδιομορφίες της τέχνης του Μεσαίωνα:

- ❖ Εξάλειψη του χώρου (εξαϋλωση με το χρυσό), της προοπτικής, της γραμμής του ορίζοντα, του συγκεκριμένου φωτισμού και της στερεομετρίας των μορφών.

ΠΡΟΣΕΞΤΕ ΤΗ ΜΕΤΩΠΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΟ ΧΩΡΟ ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ Ο ΧΡΥΣΟΣ ΚΑΜΠΟΣ.
ΤΟ ΨΗΦΙΔΩΤΟ ΩΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΑΕΙ ΣΕ ΕΝΑ ΠΙΟ ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΕΦΟΣΟΝ ΒΟΗΘΑΕΙ ΝΑ
ΔΙΑΧΕΕΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ ΤΟ ΦΩΣ.

Φορητή εικόνα

Η τέχνη υπηρετεί τον πνευματικό κόσμο

- ❖ Τα αντικείμενα αποκτούν διαφάνεια και η έμφαση στα μάτια αναγνωρίζει την αξία του πνεύματος.

Ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, « Ἀρχοντας των αγγελικών Ταγμάτων»,
φέρει σκήπτρο και σφαίρα
(Βυζαντινό και Χριστιανικό μουσείο Αθηνών, 14ος αιώνας μ.Χ.)

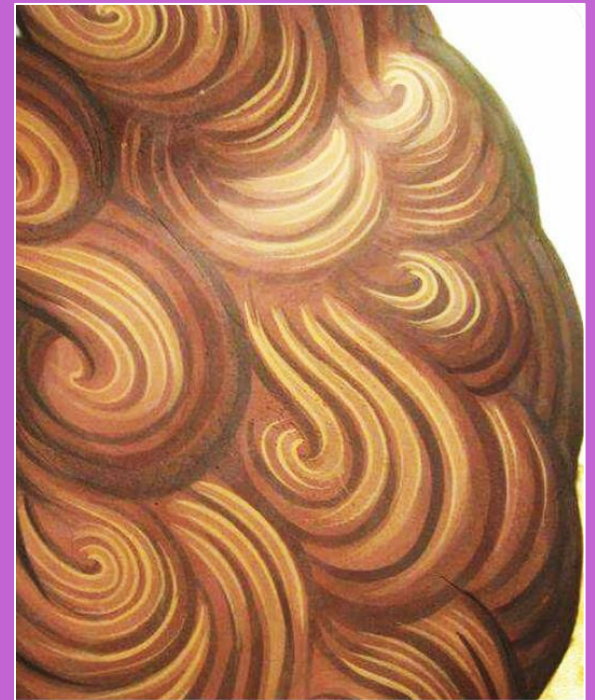
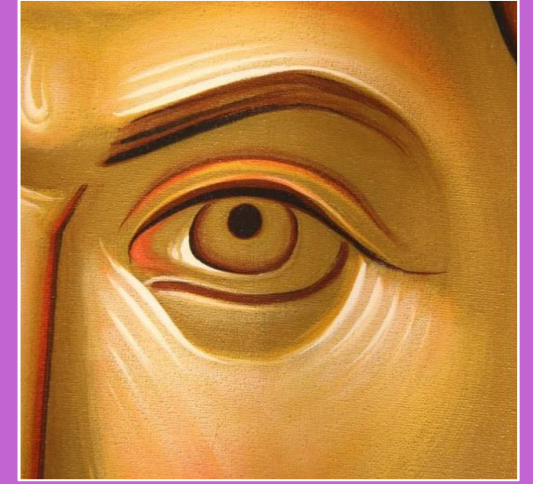
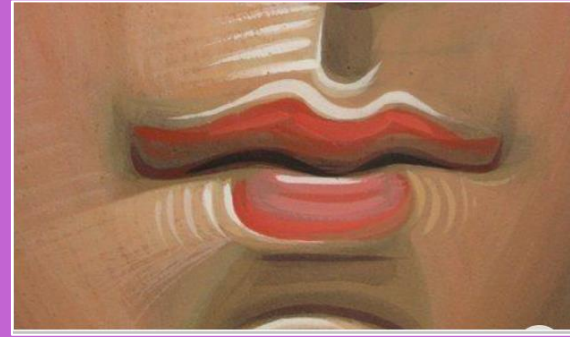
«Ποιος (Είναι) Ὁμοιος Θεού;»

Επανέλαβε τα χαρακτηριστικά της Βυζαντινής εικόνας:

Maesta of Santa Trinita
1280 – 1290

Ψηφιδωτά

Το ψηφιδωτό κατά τη Βυζαντινή εποχή γίνεται το επίσημο μέσο εικαστικής έκφρασης

Ψηφιδωτό στη Γάλλα Πλακιδία

Αγία Σοφία, Ψηφιδωτό αψίδας

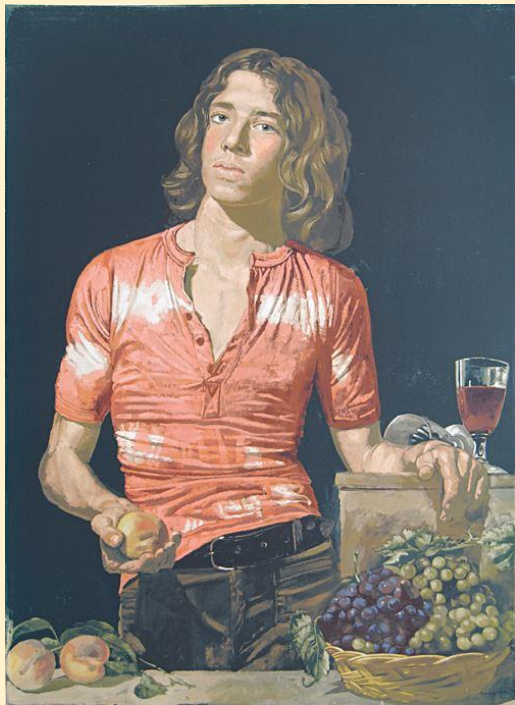

Άγιος Βιτάλιος, Το ψηφιδωτό της αψίδας

Για πρώτη φορά, στις παλιότερες βασιλικές, αρχίζει συστηματικά η κατασκευή εντοιχισμένων ψηφιδωτών τα οποία διακοσμούν τα δομικά μέρη των ναών όπως οι αψίδες και οι τρούλοι.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

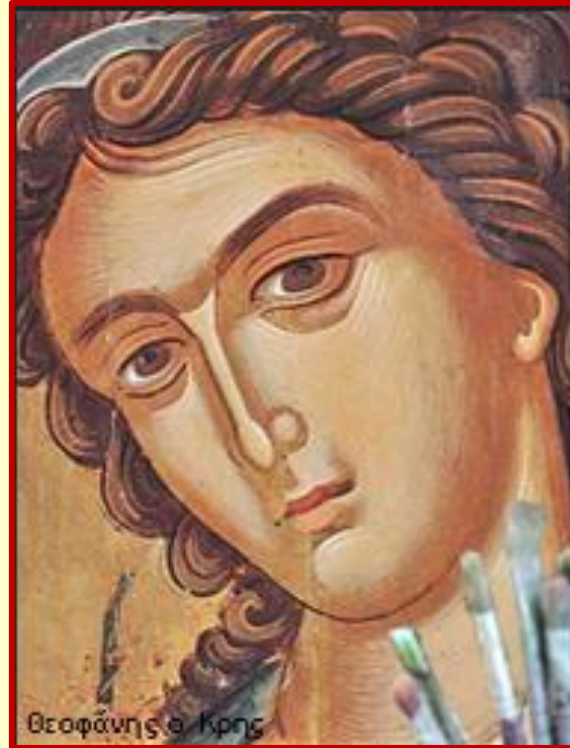
ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ

ΘΕΟΦΙΛΟΣ

Σύγκριση με τα πορτρέτα Φαγιούμ

ματιών
μέσο
πνεύμα
προσώπου
πνευματικό
κόσμο
σώματος
αναπαράσταση

Το ενδιαφέρον των καλλιτεχνών στρέφεται προς τον πν.....
κ και αυτόν προσπαθούν με κάθε τρόπο να αναδείξουν,
αδιαφορώντας για την αν..... του σώ.....
Το σώμα είναι πλέον το μ..... για να αποκαλυφτεί το π.....
Κατά συνέπεια δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην απόδοση του π..... και
μάλιστα των μ....., που ακτινοβολούν την πνευματικότητα της μορφής».

Το παρόν power point δημιουργήθηκε για εκπαιδευτικούς λόγους, προκειμένου να παρουσιαστούν και να αναλυθούν οι περίοδοι και τα έργα της Βυζαντινής τέχνης και δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε αναπαραγωγή του. Οι διαφάνειες αυτής της παρουσίασης έχουν ως βασική πηγή το βιβλίο της Ιστορίας της Τέχνης Γ' τάξη Γενικού Λυκείου εκδόσεις «Διόφαντος» ενώ χρησιμοποιήθηκε φωτογραφικό υλικό από το Βυζαντινό Χριστιανικό εικονικό μουσείο καθώς και άλλες εικόνες από το διαδίκτυο.

<http://ebooks.edu.gr/ebooks/handle/8547/2925>

Εισήγηση: Μαργαρίτα Γελαδά
ΠΕ 08 Καλλιτεχνικών

